

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.
Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

<https://doi.org/10.31820/f.35.2.13>

Ivo Fabijanić

EPITAFI NA GROBLJIMA OTOKA PAGA¹

dr. sc. Ivo Fabijanić, Sveučilište u Zadru, Odjel za anglistiku
ivo.fabijanic@unizd.hr orcid.org/0000-0003-4229-744X

izvorni znanstveni članak

UDK 929.55(497.581.1)(210.7Pag)

rukopis primljen: 22. kolovoza 2023; prihvaćen za tisak: 13. prosinca 2023.

U radu istražujemo epitafe koji su zabilježeni na nadgrobnim spomenicima groblja otoka Paga. Ukupno je riječ o dvama gradskim grobljima – u Pagu i Novalji te dvanaest mjesnih ili seoskih groblja: stara i nova groblja u Dinjiškoj, Vlašićima, Povoljani i groblja u Gorici, Šimunima, Kolanu, Zubovićima, Metajni i Lunu. U prvoj fazi istraživanja, specifičnom metodom terenskoga istraživanja (Fabijanić 2021.) prikupljeni su svi epitafi na spomenutim grobljima, a u drugoj fazi prikazani su kvalitativni podatci. Učinjena je raščlamba epitafa na osnovi njihove kompozicijske i leksičke strukture, tj. na nominalne, aforističke i literarizirane epitafe, ali i na osnovi njihovih specifičnih karakteristika: prema sadržaju, jeziku, stilu.

Ključne riječi: epitafi; groblja; otok Pag; raščlamba; kompozicija; leksik

1. Uvod

O hrvatskim epitafima i epitafima u hrvatskom kontekstu kao zasebnoj jezičnoj manifestaciji pisane odnosno usmene tradicijske kulture već je pisano. Općenito o epitafima, pisano je i u kontekstu prostora bivše države. Rendić-Miočević istraživao je grčke i latinske poetske, metričke zapise s ka-

¹ Rad je pod istim naslovom predstavljen na međunarodnom skupu 5. Međimurski filološki i pedagoški dani, održanom u Čakovcu, 27. travnja 2023.

menih spomenika antičke Dalmacije, koji su nastali u rasponu od grčke kolonizacije do kasnoantičkoga i ranokršćanskoga doba. (1987: 1). Migotti (2017) je pisala o grobnim spomenicima s epitafima iz triju rimskih gradova sa prostora jugozapadnog dijela nekadašnje rimske provincije Panonije: Andautonije, Siscije i Akva Balise. Ti grobni spomenici s natpisima i reljefima, govore o životu tijekom rimskog razdoblja na području današnje sjeverozapadne Hrvatske. Kroz osam poglavlja predstavljeno je trinaest spomenika iz razdoblja od 1. do 4. stoljeća. Matijević Sokol piše o srednjovjekovnim natpisima na hrvatskom prostoru kao izdanku ranokršćanskih epitafa u kojima se zrcali kršćanski svjetonazor kroz koje se uočavaju i prate koncepcijske, sadržajne i svjetonazorske promjene (2018: 381).

Čolovićev (1983) interes usredotočen je na epitafe koje je zabilježio na beogradskim grobljima. Bavi se književnim aspektom epitafa i sadrži zbirku od 360 tekstova novih epitafa s podacima o groblju gdje se epitaf nalazi i zapisom godine smrti osobe kojoj je epitaf namijenjen (Rajković, 1984: 101–102). Korpus je prikupljen sa 6 beogradskih groblja i 3 groblja iz okoline Beograda (Čolović, 1983: 7). Paternost (1987) je pisao o gramatičkoj i poetskoj strukturi epitafa na slovenskim nadgrobni spomenicima i o sociolingvističkim osobitostima jezika epitafa u Sloveniji (1989). U radu iz 1987. obradio je otprilike 720 epitafa sa 70 slovenskih groblja, a u radu iz 1989. godine obradio je oko 5000 epitafa s 98 groblja. Stanonik (1999) je pisala o slovenskim epitafima kao izvorima za različite povijesne discipline, o epitafima iz 19. stoljeća, onima posvećenima djeci, mladeži, žrtvama nesreća i o šaljivim epitafima. Posjetila je 42 slovenska groblja i prikupila ukupno 900 nadgrobni natpisa. Brkić Vučina i Zovko (2019: 11) istražili su novije epitafe na području zapadne Hercegovine, točnije 2022 epitafa zabilježenih na 128 istraživanih hrvatskih kršćanskih groblja s različitim pristupima njihove analize: povijesnim, antropološkim, književno-umjetničkim. U Botičinoj knjizi o hrvatskim epitafima (2007), koji su prikupljeni u suradnji sa studentima, objavljene su novije nadgrobne prepoznatljive literarne strukture, prenesene su na različitim jezicima (većinom na hrvatskom jeziku) i onako kako su napisane, a obuhvaćeno je njih više od 1800 s gotovo 200 groblja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Poredane su abecednim redom i tipologizirane na nominalne, aforističke i literarizirane. Također, podijeljene su na osnovi njihova sadržaja, prema leksikološkim i stilskim karakteristikama. Nosić (2019) je sa suradnicima (srednjoškolskim učenicima) popisala 1400 epitafa: 517 na varaždinskom gradskom groblju i 883 na okolnim seoskim grobljima. U radu je predstavljeno 200 epitafa sa

spomenutih nadgrobnih spomenika. Epitafi su navedeni prema abecednom redu istraženih groblja, nasumice numerirani i podijeljeni na nominalne, aforističke i literarizirane epitafe. Ovaj sažet pregled literature završit ćemo sa spomenom knjige koja sadrži autorske epitafe. Riječ je epitafima koje je kao svoje osobno poetsko djelo napisao Vojislav Mataga (2018). U djelu se nalazi 136 zapisa o smrti i zagrobnom životu nadahnutih natpisima na stećcima te narodnim poslovicama iz autorova rodnog, neretvanskoga kraja.

2. Epitaf/nadgrobnica: definicija

Školski rječnik hrvatskoga jezika navodi vrlo sažetu definiciju epitafa: *im. m.* (G epitafa; mn. N epitafi, G epitāfā) nadgrobnni natpis.² Sažeta je definicija i *Hrvatskoga jezičnog portala* (HJP) koji ga definira kao „1. natpis na nadgrobnom spomeniku; nadgrobnica i 2. knjiž. pjesma u povodu čije smrti.“³ HJP sadrži i nedefinirani hrvatski sinonim *nadgrobnica* s uputnicom na *epitaf*. Ponešto detaljniju definiciju ponudila je *Hrvatska enciklopedija* koja ga definira kao „kraći prozni ili stihovni nadgrobnni natpis. Sadržajem dotiče istaknutije značajke preminule osobe, a pohvalnim ili podrugljivim tonom obraća se prolaznicima s namjerom da ih potakne na promišljanje vrijednosti života.“⁴ Nosić (2019) navodi definiciju iz *Hrvatskoga jezičnog portala*, međutim, s pogrešnom referencom na *Hrvatsku enciklopediju*. Botičina definicija iscrpnija je i bogatija detaljima u razumijevanju strukture i sadržaja epitafa. Botica navodi da su epitafi „specifična [...] jezična manifestacija poznata u svim grafijskim kulturama, a sežu i do najstarije uporabe grafijskih sustava. Jedna od mogućih definicija epitafa glasi: to je kratka jezična fiksacija kojom se prenosi neka poruka o pokojniku ili nešto drugo u svezi sa smrću; pisana komunikacija među onima koji su osjetili činjenicu smrti. Kao poruke sadržane u riječima (poruka može biti i /s/likovna i nekim drugim znacima/simbolima [...]), mogu se promatrati i kao specifični književni oblici u određenom kontekstu i s izrazito naglašenom funkcijom. Ta naglašena funkcija zasjenila je, ponegdje i zamijenila, i mogući preneseni smisao teksta, pa se utilitarna funkcija nametnula kao najvažnije značenje.“ (2007: 319). Sve navedene definicije epitafa, bilo sažete ili detaljnije, vrijedni su navodi u opisivanju njegove

² <https://rjecnik.hr/?letter=e&page=6>

³ <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>

⁴ <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18151>

strukture i sadržaja, međutim, za naš rad navodimo prilagođenu definiciju koja će najbolje odgovarati opisu i raščlambi korpusa epitafa zabilježenih u predmetnom radu. *Epitaf je, dakle, kratak natpis na nadgrobnom (uzdignutom, polegnutom ili vodoravno pričvršćenom) spomeniku koji može biti proznoj ili stihovnog karaktera. Njime se pokojniku upućuje poruka ili želja (za zagrobni život), prenosi određeni podatak iz života pokojnika, njegova određena karakteristika, na pohvalan, uzvišen ili, pak, podrugljiv način. Ako je poruka iznesena na podrugljiv način, onda je smisao teksta potrebno shvatiti u prenesenom značenju. Namjera iznesena u epitafu može, ali i ne mora imati didaktičku funkciju.*

3. Korpus

Istraživanje je provedeno na dvama gradskim grobljima – u Pagu i Novalji, te dvanaest mjesnih ili seoskih groblja: stara i nova groblja u Dinjiškoj, Vlašićima i Poveljani te na grobljima u Gorici, Šimunima, Kolanu, Zubovićima, Metajni i Lunu. Gledano prema broju grobnica ili grobnih mjesta na kojima je prikupljen, korpus epitafa na Gradskom groblju sv. Karin u Pagu čine 127 epitafa, na Gradskom groblju u Novalji – 145; 22 na novom groblju u Dinjiškoj, a 4 na starom; 30 epitafa na novom groblju u Vlašićima, a 22 na starom; 45 epitafa na novom groblju u Poveljani, a 5 na starom; 6 epitafa na groblju u Gorici, 10 u Šimunima, 92 u Kolanu, 37 u Metajni, 100 u Zubovićima te 114 na groblju u Lunu. Ukupan broj zabilježenih epitafa je 759, a ukupan broj grobnih mjesta na istraženim grobljima je 2950. S obzirom na ukupan broj grobnih mjesta, omjer zapisanih nadgrobna je različit u odnosu na promatrana groblja. Kvantitativnom raščlambom navode se omjeri radi usporedbe prisutnosti epitafa na promatranim grobljima. Ako uzmemo da bi iz perspektive korpusa, uvjetno rečeno, idealan omjer bio 1:1, odnosno da je epitaf prisutan na svakoj pojedinoj grobnici, onda bismo mogli utvrditi da je takav omjer prisutan samo na starom groblju u Dinjiškoj, s bliskim omjerima na grobljima u Lunu, Vlašićima (novo groblje), Kolanu i Zubovićima (od 1:2,3 do 1:2,76). Razmjer je najveći na paškom groblju (1:5,9) nakon kojeg slijede groblja u Dinjiškoj (novo groblje), Novalji, Gorici i Vlašićima (staro groblje) (od 1:5,17 do 1:4,1). U odnosu na spomenute dvije skupine, srednji omjeri (od 1:3 do 1:3,8) razvidni su na grobljima u Poveljani (staro i novo groblje), Metajni i Šimunima. Srednja vrijednost omjera epitafa i grobnih mjesta za sva istražena groblja iznosi 1:3,8 odnosno, otprilike svaka četvrta grobnica sadrži određeni epitaf. Usporedimo li broj zapisanih i obrađenih epitafa u radovima prethodno spomenutih

istraživača i s obzirom na veći geografski odnosno širi urbani kontekst (Čolović – 360, Paternoster 5720 (720 + 5000), Stanonik 900, Brkić Vučina i Zovko – 2022, Botica – 1800 te Nosić 1400), možemo zaključiti da je naš korpus od 795 epitafa dovoljno reprezentativan. Potrebno je naglasiti da će se u ovom radu, zbog objektivnih razloga njegove limitiranosti u veličini teksta, primjerima prikazati samo dio korpusa. Cjelokupan korpus zabilježenih epitafa bit će predstavljen u zasebnoj publikaciji.⁵

Tablica 1. *Prikaz broja zapisanih i obrađenih epitafa, grobnih mjesta te njihovih omjera*

Groblje	Broj epitafa	Broj grobnih mjesta ⁶	Omjer grobnih mjesta i epitafa
sv. Karin, Pag	127	750	1:5,9
Novalja	145	750	1:5,17
Dinjiška, NG	22	124	1:5,6
Dinjiška, SG	4	4	1:1
Vlašići, NG	30	74	1:2,4
Vlašići, SG	22	92	1:4,1
Povljana, NG	45	173	1:3,8
Povljana, SG	5	15	1:3
Gorica	6	28	1:4,6
Šimuni	10	35	1:3,5
Kolan	92	240	1:2,6
Metajna	37	125	1:3,37
Zubovići	100	276	1:2,76
Lun	114	264	1:2,3
Ukupno	759	2950	1:3,8

⁵ Korpus epitafa s gradskog groblja Sv. Karin u Pagu predstavljen je u radu iz 2021., Fabijanić, I. „O jednom metodološkom pristupu bilježenja i raščlambe frazema u natpisima na nadgrobniim spomenicima (epitafima)”. Jezikoslovni zapiski, 27–2; 121–142.

⁶ Ukupan broj grobnih mjesta za Pag i Novalju naveden je prema službenim podacima, a za ostala groblja, prema prikupljenim podacima s terena i ubikacijama učinjenim u našim planovima/kartama.

4. Metodologija

Prethodno smo u uvodnom dijelu, istraživanje podijelili u dvije etape – prva, u kojoj su specifičnom metodom terenskoga istraživanja (Fabijanić 2021) epitafi na spomenutim grobljima prikupljeni, a u drugoj etapi, deskriptivnom metodom, učinjena je njihova raščlamba na osnovi kompozicijske i leksičke strukture, tj. na nominalne, aforističke i literarizirane epitafe, ali i na osnovi određenih specifičnih karakteristika: prema sadržaju, izražajnosti, stilu, figurama riječi.

Metodom terenskoga istraživanja koju smo opisali u radu o frazemima u epitafima na paškom groblju (Fabijanić 2021), po prvi puta na sustavan i pregledan način epitafi su ubicirani, zapisani i klasificirani. Istim načelima prikupljanja podataka o lokaciji groblja, njihovim povijesnim činjenicama, izradom planova (karata) groblja te dodavanjem fotografija groblja, postavljen je temelj za provođenje sljedeće etape istraživanja, one kvalitativne, u kojoj je napravljena analiza jezičnoga materijala prema klasifikaciji Stipe Botice (2007).

Epitafi su zapisivani u periodu od otprilike dvije godine: od svibnja 2021. do kraja ožujka 2023. godine, točnije, za paško groblje u svibnju i lipnju 2021., novaljsko u siječnju 2022., šimunsko u veljači 2022., goriško⁷ groblje u ožujku 2022., oba povljanska u rujnu 2022., oba dinjičarska⁸ groblja u studenom 2022., kolanjsko i lunjsko⁹ u siječnju 2023. te oba vlašićanska groblja i groblja u Zubovićima i Metajni u ožujku 2023. godine.

Podatci prikupljeni na terenu sadrže sljedeće bitne činjenice: identifikaciju lokacije, tj. kraticu ili abrevijaciju grada / mjesta / naselja u kojem se groblje nalazi: PG – Pag, NV – Novalja, LN – Lun, ZB – Zubovići, MT – Metajna, KL – Kolan, ŠM – Šimuni, GR – Gorica, PV – Poveljana, DNJ – Dinjska, VŠ – Vlašići. Budući da u Poveljani, Dinjiškoj i Vlašićima postoje po dva groblja, označena su dodatnim abrevijacijama: SG – staro groblje i NG – novo groblje.). Po potrebi koristi se i slovna odrednica grobnoga polja unutar kojeg se grobno mjesto nalazi, npr. A, B ili C, te redni broj grobnoga mjesta ili grobnice prema broju navedenom u planu ili karti groblja. U našem istraživanju bili su nam dostupni planovi za samo dva gradska groblja – u Pagu i Novalji, a za ostalih dvanaest groblja planove smo napravili sami na osnovi

⁷ Ktetik u ovom obliku koristi se u lokalnim idiomima.

⁸ Ibid.

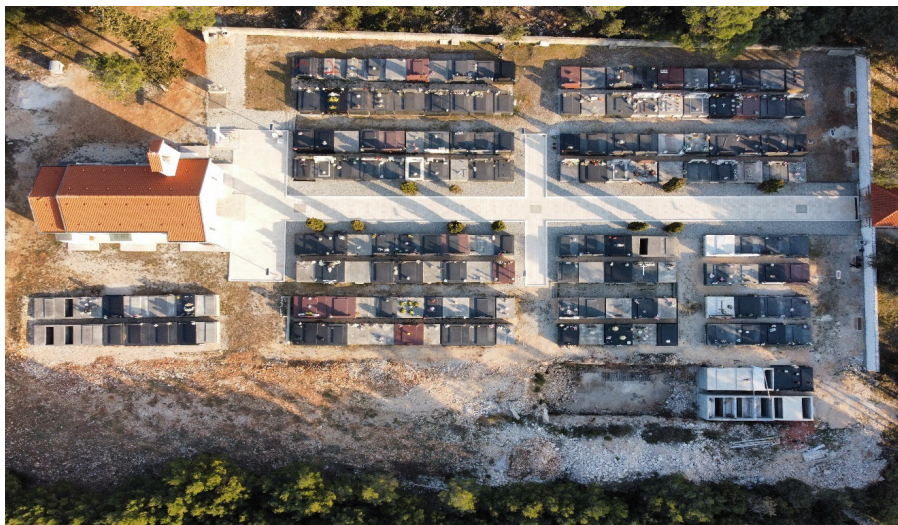
⁹ Ibid.

predložaka iscrtanih prema fotografijama učinjenim dronom, koje je za potrebe našeg istraživanja snimio gospodin Elvis Šmit i ljubazno nam ih ustupio. Fotografije su učinjene uređajem DJI Mavic Mini; f/2.8, 1/1250, ISO 100. Iz objektivnih razloga u ovom radu prikazujemo fotografije i ucrtane mape dvaju groblja – starog i novog groblja u Povljani. Ostale fotografije i mape bit će predstavljene u zasebnoj publikaciji.

Mjesno groblje u Povljani nalazi se na 44.351325 i 15.101627. U sklopu groblja nalazi se kapelica. Staro groblje sv. Nikola nalazi se tik uz more (44.3421133,15.106794), sa grobljanskom crkvom Sv. Nikole, koja je povijesni i kulturni spomenik neprocjenjive vrijednosti jer je riječ o starohrvatskoj, predromaničkoj crkvi.¹⁰

---

¹⁰ <https://cistoca-povljana.hr/index.php/groblje>

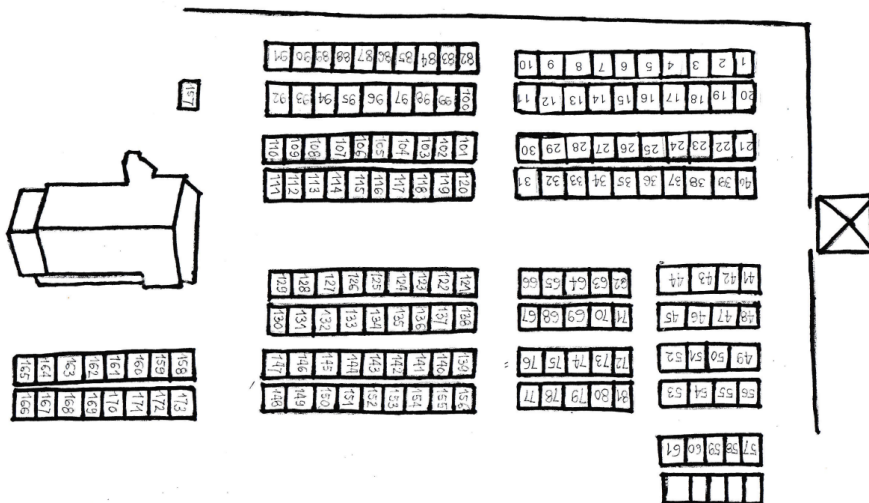

Slika 1. *Fotografija novoga groblja u Povljani iz ptičje perspektive*

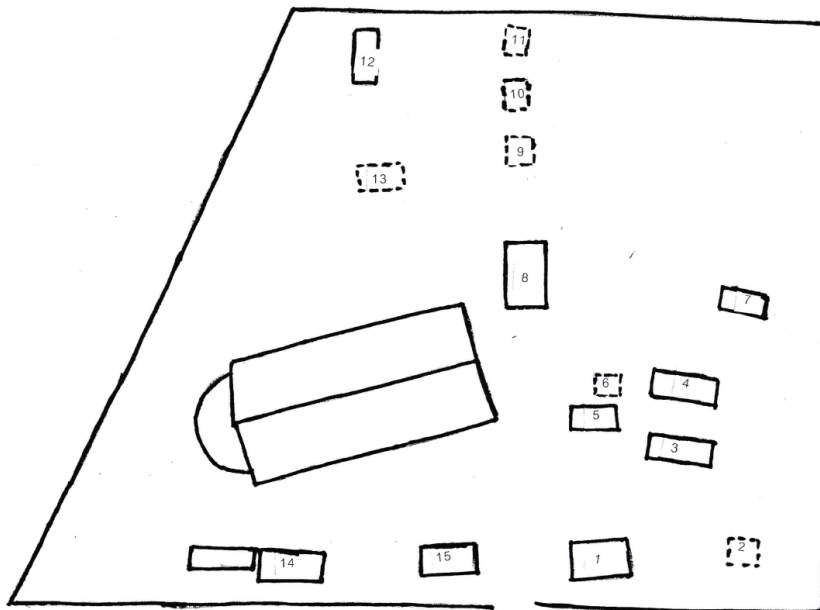

Slika 2. *Fotografija staroga groblja u Povljani iz ptičje perspektive*

Slika 3. Plan novoga groblja u Povljani s ubiciranim grobnicama

Slika 4. Plan staroga groblja u Povljani s ubiciranim grobnicama

Nakon ubikacije slijedi prijepis teksta epitafa s grobnog spomenika ili steli (natpisi se prenose u izvornom obliku onako kako su napisani na samom spomeniku, što uključuje velika ili mala slova pri čemu razlika može upućivati i na razliku između velikih tiskanih i malih pisanih grafema, zatim interpunkcijske znakove te eventualne pravopisno-gramatičke anomalije), kratak opis mjesta na kojem se natpis nalazi (na vrhu, sredini ili dnu, u desnom ili lijevom, gornjem ili donjem kutu glavne grobne stele, a ako se na njoj ne nalazi, onda sadrži osnovne podatke o natpisu na zasebnom samostojećem, obično polegnutom spomeniku na plohi grobnice, njegovu stilskom obliku – obično u obliku otvorene knjige, ili pak natpisu na nekom drugom manjem spomeniku koji se nalazi na mjestu izdvojenom od grobnice, npr. ispred, iza ili pored groba). Za potrebe istraživanja i radi uštede prostora, za česte opisne konstrukcije koristile su se sljedeće abrevijacije: GGS – glavna grobna stela, G – gore, D – dolje, DS – desno, L – lijevo te S – sredina.

Većina epitafa nalazi se na glavnom grobnom spomeniku (steli), a manji dio napisan je na dodanim spomenicima, najčešće u obliku otvorene knjige.

Tablica 2. *Primjer korištenoga načela u prikupljanju podataka na terenskom istraživanju i njihove prezentacije*

Groblje / redni broj grobnoga mjesta	Natpis na grobnom spomeniku (epitaf)	Opis lokacije epitafa
LN/10	PODIGAO ZA SEBE I OBITELJ; U TEBE SE GOSPODINE UZDAM; Leti ko lišće što vir ga vije, za let si dušo stvorena. Za zemlju nije, za pokoj nije cvijet što nema korijena. ¹¹ Tin Ujević	GGs, S; polegnuta zasebna stela na sredini površine groba
ZB/91	OVDJE POČIVA U MIRU BOŽJEM; SPOMENIK PODIŽU [...]; OSTAVIO SI NAS ALI ŽIVIŠ U NAŠIM SRCIMA	GGs, G, S; GGs, D, S
KL/7	OVDJE ČEKAMO USKRSNUĆE Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina i ne zaboravi dobročinstva njegova (Ps 103)	GGs, D, DS; zasebna stela, L strana grobnice, otvorena knjiga, DS stranica

Kad je riječ o samom postupku prikupljanja podataka, važno je naglasiti da su nam vrijedni podatci bili samo oni koji nisu uključivali biografske podatke o pokojnicima, npr. ime, prezime, obiteljski ili pojedinačni nadimak pokojnika/-ce te datum rođenja i smrti pokojnika/-ce.

5. Raščlamba i rasprava

U zapisanim epitafima nisu učinjene nikakve pravopisne niti gramatičke izmjene – prenosimo ih onako kako su zapisani (uklesani) na nadgrobnom spomeniku. Pri navođenju primjera epitafa kosa crta (/) označava moguće mjesto diobe teksta, trotočje (...) označava izostavljeni ostatak

¹¹ Zadnja kitica pjesme *Igračka vjetrova* (<https://www.nsk.hr/leti-ko-lisce-sto-vir-ga-vije-uz-130-obljetnicu-rodenja-tina-ujevica/>).

teksta koji nije presudan za razumijevanje određenog tipa epitafa, a trotočje unutar uglatih zagrada ([...]), označava izostavljeno ime pokojnika. Pored oprimjerenoga epitafa nalazi se i njegova oznaka nadgrobnog spomenika (grobnice) na kojem je zapisan. Ispred oznake lokacije, npr. PG/7, nalazi se simbol za oznaku izvornosti (< – ‘postalo od’).

Većina epitafa napisana je hrvatskim jezikom, međutim, pronašli smo i one (rijetke) na drugim jezicima: njemačkom, francuskom, talijanskom i engleskom jeziku (1). Kad je riječ o korištenoj grafiji, svi su epitafi napisani latiničkim pismom osim jednoga koji je napisan glagoljičkim pismom (2).

- (1) (a) DIE LIEBE IST STÄRKER ALS DER TOD.¹² (< NV/B/36)
 (b) A mon Frère/Regrets¹³ (< LN/246)
 (c) RIPOSINO IN PACE¹⁴ (< PG/213)
 (d) ... Bye bye¹⁵ (< PV/NG/159)
- (2) ᄀᄃᄀᄀᄀᄀ ᄃ ᄃᄃᄀ ᄀᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃᄃ ᄀᄃᄃᄃᄃᄃᄃ¹⁶ V/A/17)

Većinom su epitafi napisani velikim, tiskanim slovima, a rjeđe malim, pisanim. Vrlo rijetko nađu se i kratice u kombinaciji s ideogramom križa (3).

- (3) (a) O. † Č.¹⁷/USKRSNUĆE NA ŽIVOT VJEČNI (< LN/84)
 (b) O. Č. U.¹⁸ (< LN/89)
 (c) O. † P.¹⁹ (< LN/117)
 (d) SP. POD.²⁰ ZET [...] (< KL/83)

¹² ‘Ljubav je jača od smrti.’ (prev. a.)

¹³ ‘Mom bratu/Sučut’ (prev. a.)

¹⁴ ‘Počivali u miru’ (prev. a.)

¹⁵ ‘Bog’ [bɔg], ‘Pa-pa’ (prev. a.) Zanimljivo je da uz uzvik *bye-bye*, sa značenjem pozdrava za rastanak: ‘zbogom, do-viđenja, pa-pa’, u engleskom postoji i imenica s identičnom grafijom sa značenjima: ‘spavanje; krevet; pajkanje’. (Filipović: 1980: 137).

¹⁶ ‘Život je bio prekrasna vožnja.’ (transl. a.) Iz tehničkih razloga odnosno nedostupnosti određenih glagoljičkih simbola za ligature, epitaf je prenesen u djelomično izmijenjenom obliku, bez ligatura.

¹⁷ ‘ovdje čeka/-ju’ (op. a)

¹⁸ ‘ovdje čeka/-ju uskrsnuće’ (op. a.)

¹⁹ ‘ovdje počiva/-ju’ (op. a.)

²⁰ ‘spomenik podigao/-že’ (op. a.)

Za potrebe našeg istraživanja epitafa na grobljima otoka Paga koristit ćemo se Botičinom podjelom prema kojoj se epitafi klasificiraju trodjelnom tipologizacijom na: *nominalne epitafe*, *aforističke epitafe* (*gnomske*, *paremiološke*) te *literarizirane epitafe* (Botica 2007: 335).

Ovdje je potrebno naglasiti određenu nedostatnost u razlikovanju aforističkih od literariziranih epitafa. Naime, analizirajući korpus predmetnih epitafa uvidjeli smo da podjela na osnovi izvornosti teksta (aforizmi, epigrami, citati, poslovice itd.) kojom se oni svrstavaju u aforističke, a drugi zbog njihove naglašene izražajnosti svrstavaju u literarizirane epitafe, nije dovoljno transparentna jer obje skupine, u prvom redu, sadrže izraze i tekstove kojima je viša razina ekspresivnosti nužna i ključna odlika. Literarnost i funkcionalnost teksta glavne su odlike literariziranih epitafa, međutim, mišljenja smo da se iste ciljne odlike susreću i u aforističkom tipu epitafa. Stoga predlažemo da jedna od dodatnih razlikovnih obilježja između dviju skupina bude ono koje identificira *frazem* kao obveznu sastavnicu epitafa (frazeološka sastavnica), što je posredno i spomenuto kroz prisutnost citata, poslovice (paremiološka sastavnica), aforizama, mudrih misli (gnomska sastavnica) itd. u aforističkom tipu epitafa. Odlika kojom će se dodatno pojasniti razlika jest ona koja pretpostavlja da literarizirani epitafi sadrže tekstove čija će izraženija funkcionalnost biti potvrđena tekstovima obilježenima književnim te naglašeno „uljepšanim“ razgovornim stilovima kojima je cilj primjereno progovoriti o pokojniku/-ci. U kasnijoj razradi navest će se primjeri koji zbog svojih karakteristika mogu biti svrstani u novu, četvrtu skupinu – *aforističko-literariziranih epitafa*.

Nominalnim ili nazivnim epitaforma smatraju se oni u kojima se navode imena i prezimena pokojnika s eventualnim ikoničkim simbolom poput zvijezde (★) ili asteriska (*) uz datum rođenja i/ili križa (†) uz datum smrti. Uz imena i prezimena najčešći su izrazi kojima se obavještava o svojevrsnom vlasničkom statusu grobnoga mjesta, npr. *obiteljska grobnica*²¹ (66 puta), ili se pokojnima upućuju želje poput: *mir vječni* (14 puta), *počiva/-j/-te/-ju/-li u miru* s povremenom dodatnom prostornom odrednicom *ovdje* i dopunom *božjem* (*počivali u miru* 167 puta, *počiva u miru* 72 puta, *počivaj u*

²¹ Na paškom groblju takvi su sklopovi rijetki, međutim, ima sklopova s imenicom *obitelj* i imenom i/ili prezimenom na koje grobnica glasi. Ponekad elementi nisu sročni, npr. *obitelj Fabijanić Nikola* (< PG/455) (op. a., spomen imena i prezimena u ovom slučaju predstavlja izuzetak s obzirom da je riječ o grobnici u vlasništvu autora rada). Na novaljskome groblju, sintagme *obiteljska grobnica* također su rijetke pa prevladavaju sklopovi s imenicom *obitelj*.

miru 11 puta, *počivajte u miru* 4 puta). Vrlo su rijetki ikonički epitafi. Takav je slučaj s epitafom na nadgrobnom spomeniku u Gorici (< GR/27; samostojeća, zasebna stela u obliku otvorene knjige) na kojem, svaku od stranica otvorene knjige ispunjava uklesani upitnik.

Nominalnim epitafima dodat će se oni kojima se obavještava o graditelju/postavljaču/podizaču spomenika. Ima ih popriličan broj, ukupno 78. Njima se, najčešće preko rodbinskih odnosa, a rjeđe s dodanim osobnim imenom, obavještava čitatelja o tomu tko je podigao spomenik, npr.: obitelj, suprug, supruga, djeca, kći, sin, sinovi, braća, sestre, nona, unuk/-ci, praunuci, zet ili komu je spomenik podignut, npr. majci, ocu, roditelju, obitelji, kćeri (dijalektalizmom *hćer* < LN/21), sinu, djeci, djedu, sebi, sebi i svojoj obitelji, nevjesti). Navodimo nekoliko primjera: *SPOMENIK PODIŽU ZAHVALNA DJECA*; [...] *SPOMEN PODIŽE SVOM NEZABORAVNOM SUPRUGU*; *Ovaj spomenik podižu svom milom ocu kćerke*; *Svojim voljenim roditeljima podižu [...]* (< PG 148, 265, 289, 707); *PODIŽE ZAHVALNA SUPRUGA* (< NV/A/52); *SPOMEN PODIŽU ZAHVALNA DJECA I BRAĆA, PODIŽE SVOJOJ NEZABORAVNOJ SUPRUZI, SUPRUG I DJECA* (< LN/98, ŠM/24). Ponekad je identifikacija „podizača“ spomenika skrivena, međutim, moguće ju je odgonetnuti iz konteksta epitafa, npr.: *PODIŽE ZA SEBE I SVOJU DJECU* (< PG/299); *SPOMEN PODIŽU TUGUJUĆA* (< NV/A/42). U jednom se epitafu može iščitati i prebivalište autora koji je „podigao“ spomenik – *PODIŽE SIN [...] IZ AMERIKE* (< ZB/216).

Kako navode Botica (2007: 335) te Brkić Vučina i Zovko (2019: 14), aforističke su one nadgrobnice koje sadrže aforizme, poslovice, mudre misli, epigrame, citate, a kojima se izražava vrlina, dobrota, ljubav, sjećanje, suosjećanje, odanost, bliskost, (božja) volja, prolaznost, zahvale i sl. Kako je prethodno rečeno, dodatno obilježje aforističkoga tipa epitafa jest i prisutnost frazema u njemu.

Navodimo tipične primjere epitafa iz našeg korpusa kojima se izražavaju: zahvalnost (4 a – c), dobrota (5 a – d), bol (6 a – h), opraštanje (7 a – b), ljubav (8 a – h), sjećanje (9 a – c).

- (4) (a) HVALA TI NA DOBROTI SRCA TVOGA I POŠTENJU
DUŠE TVOJE (< PG/209)
- (b) DRAGOM I DOBROM TATI VELIKO HVALA (< PG/227)
- (c) U OVOM KAMENU HLADNOM SJEĆANJE, LJUBAV
I ZAHVALNOST VJEČNO ĆE OSTATI TOPLI (< NV/B/60)

- (5) (a) SVOM DOBROM SUPRUGU I OCU/ŽELE VJEČNI
POČINAK/RASTUŽENA SUPRUGA I DJECA (*< PG/67*)
- (b) DRAGOM I DOBROM TATI/VELIKO HVALA (*< PG/227*)
- (c) ... TVOJA DOBROTA RUŠI SVAKO ZLO,/TVOJE SRCE
VELIKO I PLEMENITO BILO JE I OSTAT ĆE TU ZAUVIJEK
ZA SVE NAS. (*< NV/B/44*)
- (d) ŠTO SI TO U MENI NAŠAO DA SI MOGAO SVRNU TI TAKO
NJEŽNO SVOJE DOBROSTIVO SRCE I ZAVOLJETI MENE! (*< NV/F/92*)
- (6) (a) ... GORKA SUDBINO STRAŠNA/OSTADE NAM SAMO
BOL I SUZE ... NAŠA SUZA VJEČNA (*< PG/193*)
- (b) U CVIJETU MLADOSTI/U TUZI I BOLI/NAPUSTIO SI NAS (*< PG/334*)
- (c) KAŽU DA VRIJEME LIJEČI RANE/NE, NE ČINI TO./
VRIJEME JE UTJEHA TEK ZA BOL, AL' NIJE LIJEK. (*< NV/B/86*)
- (d) ... GORKA JE ISTINA/CRNA SMRT VAS UZE/OSTAHU
USPOMENE PATNJA BOL I SUZE (*< NV/B/97*)
- (e) ... ŽIVIO SI KRATKO BOLI TEŠKOM/POČIVAJ SAD
SLATKO S RAJSKIM SMJEŠKOM. ... (*< KL/148*)
- (f) DOK NEVEN VENE/NESTAJE CVIT/OSTAJE BOL I
TVOJ DRAGI LIK (*< ŠM/19*)
- (g) Vjerujemo da živiš vječno/Anđele moj./Nama je ostala
tuga i bol do ponovnog susreta s Tobom. (*< GR/18*)
- (h) ... NAŠA MALA LJUBAVI/TUGA JE VELIKA I BOL JE
JAKA/NEKA TI JE ZEMLJA LAKA;/NI BOL NI TUGU,/
VRIJEME NE BRIŠE./ ŠTO IDE DALJE, BOLI SVE VIŠE. (*< DNJ/NG/37*)
- (7) (a) ZBOGOM ZLATO MOJE (*< PG/323*)
- (b) ... Laku noć/Bye bye (*< PV/NG/159*)
- (8) (a) IMA NEŠTO ŠTO NIKADA NEĆE UMRIJETI LJUBAV
I SJEĆANJE NA TEBE (*< PG/292*)
- (b) U NAŠIM JE SRCIMA TUGA I BOL/OD SVEGA LJUBAVI
OSTALA JE SAMO SOL (*< PG/490*)
- (c) POTOCI SUZA U NAMA TEKU,/ORKANSKA BURA U
NAMA BIJE./ MI SMO TI LJUBAVI MORE BEZ SOLI/
I NIŠTA NIJE/NIJE KO PRIJE (*< NV/B/5*)

- (d) LJUBAV JE JAČA OD SMRTI (< NV/B/36)
- (e) U OVOM KAMENU HLADNOM SJEĆANJE, LJUBAV
I ZAHVALNOST VJEČNO ĆE OSTATI TOPLI (< NV/B/60)
- (f) LJUBAVI NAŠEG ŽIVOTA/POČIVAJ U MIRU ANĐELE ...
Ti si ljubav koja ljubi... (< LN/90)
- (g) RODITELJIMA/U ZNAK LJUBAVI I POŠTOVANJA/
ZAHVALNI SIN I NEVJESTA (< LN/180)
- (h) LJUBAV JE PREVELIKA/TUGA VJEČNA (< LN/194)
- (9) (a) SJEĆANJE NA TEBE UVIJEK ŽIVI (< PG/200)
- (b) U OVOM KAMENU HLADNOM/ SJEĆANJE,/LJUBAV
I ZAHVALNOST/VJEČNO ĆE OSTATI TOPLI (< NV/B/60)
- (c) SPOMEN PLOČU PODIŽU ZA VJEČNI TIHI DOM
I SJEĆANJE NA [...] (< NV/E/51)

Skupini aforističkih epitafa pripadaju i oni primjeri koji sadrže pojmove *smrti* (10 a – h) i *života* (11 a – e).

- (10) (a) SMRT JE BILA JAČA/ALI NIJE I NEĆE IZBRISATI,
TVOJ VEDRI I DRAGI LIK IZ NAŠIH SRCA. (< PG/39)
- (b) IZHENADA/OKRUTNO/SMRT TI ODUZE SREĆU I
LJUBAV NAŠU/OSTAVLJAJUĆI NEIZBRISIVU BOL
U SRCIMA TVOJIIH NAJMILIIH (< PG/591)
- (c) GOSPODINE,/TI SVJETILJKU VJERE UŽIŽEŠ,/TMINU
NAŠE SMRTI U VJEČNI ŽIVOT OKREĆEŠ! (< NV/B/18)
- (d) ... GORKA JE ISTINA/CRNA SMRT VAS UZE/OSTAHU
USPOMENE/PATNJA/BOL I SUZE (< NV/B/97)
- (e) SJEDINJENI U KRUTOM ZAGRLJAJU SMRTI,/BRAT
UZ BRATA,/SIN UZ OCA. ... (< NV/C/65)
- (f) VRATA SU SMRTI I GROBA U VLASTI GOSPODINU ...
... GDJE JE SMRTI POMOR TVOJ/GDJE TI JE GROBE
POBJEDA (< NV/D/79)
- (g) PREMĐA NAS ŽALOSTI NEIZBJEŽNOST SMRTI/IPAK NAS
TJEŠI OBEĆANJE USKRSNUĆA JER TVOJIM SE VJERNIMA
GOSPODINE ŽIVOT NE ODUZIMA NEGO MIJENJA (< LN/25)
- (h) MIRUJ,/U SMRTI SE SNIVA (< MT/6)

- (11) (a) VAŠ BROD ŽIVOTA UPLOVIO JE U POSLJEDNJU LUKU ... (< PG/550)
(b) ... ZAŠTO NA PRAGU ŽIVOTA UVENUŠE TA DVA BIJELA
CVIJETA ... (< NV/B/97)
(c) U VJERI I NADI VJEČNOG ŽIVOTA (< NV/B/110)
(d) VJERAN KRISTU/ISTINI/PRAVDI I DOMOVINI/ŽIVOT
DAO BOGU/ODAN SVETU/MILOST SVIMA PODAJ U
SPOMEN NA [...] (< NV/F/64)
(e) LJUBAVI NAŠEG ŽIVOTA/POČIVAJ U MIRU ANĐELE (< LN/90)

Literarizirani epitafi, svojim primjerenim, literarnim tekstom i funkcionalnošću, imaju za cilj postići što veću izražajnost (Botica 2007: 336). U sadržajnom smislu, izdvojiti ćemo neke od najčešće prenesenih misli u promatranim epitafima: *prerana smrt/odlazak/napuštanje* (12 a – f), *pohvala pokojniku* (13 a – j), *prolaznosti* (14), *portret pokojnika (narav, ponašanje)* (15 a – h), *želja za ponovnim susretom i uskrsnućem mrtvih* (16 a – n), *izražena tuga za pokojnikom* (17 a – c), *domoljubni sadržaji* (18 a – h), *biblijski citati, molitve, psalmi, duhovne pjesme, parafraze* (19 a – v), *poslovične tvrdnje* (20 a – n). Potrebno je naglasiti da posljednje dvije skupine (19 i 20), zbog prisutnosti citata ili moguće poslovičnosti, mogu biti dijelom aforističkih i literariziranih epitafa, stoga se predlaže tipološko proširenje na one koji tvore hibridnu skupinu odnosno skupinu aforističko-literariziranih epitafa jer sadrže više ili manje odlika jednih ili drugih.

- (12) (a) PRERANO SI NAPUSTILA NAS I SVOJU MLADOST,
NEISPUNJENIH ŽELJA. [...] (< PG/39)
(b) SVA RADOST SI NAM BIO/PRERANO SI NAS OSTAVIO/
U TUĐINI ŽIVOT IZGUBIO (< PG/308)
(c) MAMA/TVOJA PRERANA SMRT OSTAVILA NAM JE
TUGU I BOL/I OSMJEH NAŠ POHRANJEN JE U GROBU
TVOM (< PG/404)
(d) IZNENADA/OKRUTNO/SMRT TI ODUZE SREĆU I
LJUBAV NAŠU/OSTAVLJAJUĆI NEIZBRISIVU BOL U
SRCIMA TVOJIH NAJMILJIH (< PG/591)
(e) MA/KADA OTIŠLI VOLJENI UVIJEK ODLAZE PRERANO (< NV/B/79)
(f) OVDJE POČIVA U MIRU BOŽJEM/PRERANO SI NAS
NAPUSTIO (< GR/8)

- (13) (a) SVOM DOBROM SUPRUGU I OCU/ŽELE VJEČNI
POČINAK/RASTUŽENA SUPRUGA I DJECA (< PG/67)
- (b) SPOMEN PODIŽE SVOM NEZABORAVNOM SUPRUGU (< PG/265)
- (c) BOGATSTVO JE IMATI NEKOGA KAO ŠTO SI TI./
NE PREŽALJENI SINE NAŠ I BRATE MOJ./TVOJA
DUŠA JE VELIKA I MOĆNA,/TVOJA DOBROTA RUŠI
SVAKO ZLO,/TVOJE SRCE VELIKO I PLEMENITO BILO
JE I OSTAT ĆE TU/ZAUVIJEK ZA SVE NAS./POČIVAO
U MIRU BOŽIJEM (< NV/B/44)
- (d) PEČA OD MLADIĆA/Rado se sićan Tvoje mladosti:/
peča od mladića,/jak,/Tvoje mišice bile kako bati ...
Inače dobar kako kruh,/Pošten, Tvo'i speci'aliteti,/
Tvo'i rižoti, Italia ih nima,/rekli Ćezoti! (< NV/C/16)
- (e) ŽENO PONOSU,/MAJKO/MAJKO MILA,/SRCE NAM
ZEBE ŽIVJETI SADA/UVIJEK BEZ TEBE (< NV/D/91)
- (f) ... VJERAN KRISTU ISTINI/PRAVDI I DOMOVINI/
ŽIVOT DAO/ BOGU ODAN ... (< NV/F/64)
- (g) [...] JE BIO MALI ČOVIK,/AL VELIKOG SRCA,/SVOJU
DRAGOCJENU KRV DARIVAO JE 131 PUTA,/ZA NEKOG
NEPOZNATOG./[...]VELIKA TI HVALA (< LN/69)
- (h) Ti si ljubav koja ljubi/koja izgara za nas/ti si srce koje kuca/
kuca za sve nas! (< LN/90)
- (i) ... MOJ PREMILI UZDISAJU ... (< LN/175)
- (j) Moja jube,/lipi cvite moj ... (< ZB/171)
- (14) Le temps passe,/Le souvenir reste.²² (< PG/578)
- (15) (a) ... Dragi tata,/otkad si vječni san usnio/mi te oplakujemo
jer si nam uzor bio. (< PG/717)
- (b) [...],/MUŽU PRIMJERNI,/OČE MILI ČUJ NAŠ GLAS,/
MOLI BOGA ZA NAS! (< NV/A/52)
- (c) Dobroto naša ... (< NV/B/31)
- (d) TI SI NAŠ ANĐEO/ODUVIJEK I ZAUVIJEK (< NV/D/76)

²² (fra.) 'Vrijeme prolazi, uspomena ostaje.' (prev. a.)

- (e) [...] JE BIO MALI ČOVIK,/AL VELIKOG SRCA ... (< LN/69)
- (f) TU POČIVA MOJA MILA KOJA MI JE VJERNA BILA (< KL/180)
- (g) Ti si ljubav koja ljubi/koja izgara za nas/ti si srce koje kuca/
kuca za sve nas! (< LN/90)
- (h) DRAGI RODITELJI! HVALA VAM ZA USPRAVNOST I
MORAL, TE NA POŠTENOM RODITELJSKOM
HRVATSKOM ODGOJU VAŠI SINOVI (< PV/NG/6)
- (16) (a) DUŠO DUŠA NAŠIH/DO PONOVRNOG SUSRETA
U VJEČNOSTI (< PG/525)
- (b) ... Nama je ostala tuga i bol/do ponovnog susreta s Tobom. ... (< GR/18)
- (c) OVDJE ČEKAJU USKRSNUĆE (< NV/A/19)
- (d) OVDJE U NADI USKRSNUĆA POČIVAJU ČLANOVI
OBITELJI (< NV/A/29)
- (e) IŠČEKUJEM USKRSNUĆE OD MRTVIH (< NV/A/68)
- (f) U NADI USKRSNUĆA/OVDJE POČIVAJU (< NV/D/110)
- (g) POMILUJ MENE GOSPODINE/I ČEKA USKRSNUĆE NA
ŽIVOT VJEČNI (< LN/8)
- (h) OVDE POČIVA I ČEKA USKRSNUĆE (< LN/14)
- (i) PREMDA NAS ŽALOSTI NEIZBJEŽNOST SMRTI/IPAK
NAS TJEŠI OBEĆANJE USKRSNUĆA (< LN/25)
- (j) OVDJE S VJEROM U KRISTA POČIVA/ČEKA USKRSNUĆE (< LN/98)
- (k) Ovdje čekaju uskrsnuće života (< LN/101)
- (l) U NADI USKRSNUĆA/ČEKA TVOJ SLUGA/GOSPODINE! (< LN/118)
- (m) VJERUJU BOG JE LJUBAV I ČEKAJU USKRSNUĆE/
GOSPODINE/UDIJELE IM VJEČNU RADOST U KRAJU
ŽIVIH (< LN/130)
- (n) OČEKUJEMO USKRSNUĆE (< KL/100)
- (17) (a) SVAKOG DANA SUZE POTEKU/POMISLI NA TEBE./
BEZ TEBE OSTAJE TUGA I BOL (< NV/A/79)
- (b) BOL ZA TOBOM NE PRESTAJE (< ŠM/18)
- (c) ... VOLIMO TE PUNO MI/NEZABORAVLJENA NAŠA
MALA LJUBAVI ... (< DNJ/NG/37)

- (18) (a) POGINUO ZA SLOBODU SVOJE DOMOVINE/LAKU
NOĆ DRAGI SOKOLE/USPAVALO TE SVOJOM
PJESMOM JATO ANĐELA (< PG/695)
- (b) Dragi viteže/u vječnu slavu neka te vode hrvatska zemlja
i stijeg slobode. (< PG/717)
- (c) Neka ti je laka hrvatska gruda. (< NV/F/8)
- (d) OVAJ KUTIĆ RODNE GRUDE/TU NAM VJEČNI POKOJ
BUDE/OVA GROBNA OAZA MIRA/DOMOVINA UVIJEK
MILA ... VJERAN KRISTU ISTINI/PRAVDI I DOMOVINI
ŽIVOT DAO ... (< NV/F/64)
- (e) U 30. GODINI POGOĐEN RATNIM GVOŽĐEM/
PREDAO JE SVOJU DUŠU BOGU/KOME RASCVILJENA
ŽENA I DJECA BOGOLJUBNO PREPORUČAJU (< LN/71)
- (f) ZA PRIZNANJE I ZAHVALNOST POGINULIM BORCIMA
U NOR-u IZ NAŠEG MJESTA/PODIŽEMO OVAJ SPOMEN (< KL/191b)
- (g) U SPOMEN HRABRIM I NEUSTRAŠIVIM BORCIMA
3. BAT. KVARNERSKOG ODREDA MORNARIČKE
PJEŠADIJE NOVJ/PALIM 22. XI 1944. ZA SLOBODU
SVOJE DOMOVINE/ZAHVALNI NAROD OTOKA PAGA (< PV/NG/89)
- (h) POVLJANSKI VITEZOVI I MUČENICI DALI ŽIVOT
ZA HRVATSKU/NAVIK ON ŽIVI KI ZGINE POŠTENO/
SPOMEN-PLOČU PODIŽE ODBOR – 1998 (< PV/NG/157)
- (19) (a) „JA SAM USKRSNUĆE I ŽIVOT“²³/DUŠE SU PRAVEDNIKA
U RUCI BOŽJOJ.²⁴ (< PG/64)
- (b) DRAGOCJENA JE U OČIMA GOSPODNJIM SMRT
POBOČNIKA NJEGOVIH (< PG/73)
- (c) ALI JA ZNAM DA JE ŽIV MOJ IZBAVITELJ I DA ĆE
U POSLJEDNJI DAN STATI NAD MOJIM PRAHOM²⁵ (< PG/91)
- (d) POKOJ VJEČNI DARUJ IM GOSPODINE I SVJETLOST
VJEČNA SVIJETLILA IM (< NV/B/61)

²³ Evandjelje po Ivanu 11, 25, Evandjelje po Ivanu 11, 25 (<https://biblija.ks.hr/biblija/JA%20SAM%20USKRSNU%C4%86E%20I%20%C5%BDIVOT>)

²⁴ Knjiga mudrosti, 3, 1, (<https://biblija.ks.hr/knjiga-mudrosti/3?line=1>)

²⁵ Ja znam dobro: moj Izvavitelj živi i posljednji će on nad zemljom ustati. Job 19, 21–27 (<https://www.prostorduha.hr/node/187167>)

- (e) DUH MOJ MIR SAMO U TEBI GOSPODE (< PG/253)
- (f) VJERA TJEŠI KAD LJUBAV PLAČE (< PG/307)
- (g) IMA JEDNO OBEĆANJE DA ĆEŠ OPET DOĆI K NAMA/
TO JE OBEĆANJE VJERE/UFANJA I LJUBAVI²⁶ (< PG/331)
- (h) NEMIRNO JE SRCE MOJE DOK SE NE SMIRI U TEBI
GOSPODINE²⁷ (< NV/A/10)
- (i) PA DA MI JE I DOLINOM SMRTI PROĆI,/ZLA SE NE
BOJIM, JER TI SI SA MNOM. Psalam 23, 1-6 (< NV/A/13)
- (j) DRŽIMO NEPOKOLEBLJIVIM ISPOVIJEDANJE NAŠE
NADE²⁸ (< NV/A/33)
- (k) SAMO JE U BOGU MIR/DUŠO MOJA²⁹ (< NV/A/34)
- (l) GOSPODINE, TI SVJETILJKU VJERE UŽIŽEŠ,/TMINU
NAŠE SMRTI U VJEČNI ŽIVOT OKREĆEŠ! (< NV/B/18)
- (m) IZ DUBINE VAPIJEM K TEBI/GOSPODINE/GOSPODINE/
USLIŠI GLAS MOJ³⁰ (Psalam: 130, 1-6b) (< NV/C/108)
- (n) JA SAM USKRSNUĆE I ŽIVOT/TKO VJERUJE U MENE/
NEĆE UMRIJETI NIKADA,/GOVORI GOSPODIN³¹ (< NV/D/51)
- (o) GOSPODIN JE PASTIR MOJ./NA POLJANAMA ZELENIM
ON MI DAJE ODMORA³² (< NV/E/41)
- (p) ŠTO SI TO U MENI NAŠAO DA SI MOGAO SVRNUTI
TAKO NJEŽNO SVOJE DOBROSTIVO SRCE I ZAVOLJETI
MENE!³³ (< NV/F/92)

---

²⁶ *Ima jedna duga cesta*, tradicionalna pjesma (<https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/153922093>)

²⁷ <https://franjevci-st.com/najljepse-misli-svetog-augustina/2301>

²⁸ Heb 10, 23 (<https://book.hr/ufanje-nada-je-bogoslovna-krepost-po-kojoj-ceznemo-za-nebeskim-kraljevstvom-i-vjecnim-zivotom/>)

²⁹ Psalam 62, 2 (<https://biblija.ks.hr/psalmi/62>)

³⁰ Iz dubine vapijem tebi, Gospodine: Gospodine, usliši glas moj! (Ps 130, 1, 2)

³¹ Isus joj reče: Ja sam Uskrsnuće i Život: onaj tko vjeruje u mene, čak i ako umre, živjet će; Ivan 11,25 (<https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?knjiga=Ivan&prijevod=sve&glava=11>)

³² Gospodin je pastir moj: Ni u čem ja ne oskudijevam; Na poljanama zelenim on mi daje odmora., Psalam 23, 1, 3 (<https://vjeronauk.net/?p=1957>)

³³ Što si to u meni našao, da si mogao svrnuti tako nježno svoje dobrostivo srce i zavoljeti mene?, Bl. Camila Batista (<https://www.monfortanci.com/sites/default/files/krscanska-biblioteka/spisi-svetaca/Molitve-svetaca-Ocu-Sinu-Duhu-Trojstvu.pdf>)

- (r) „I OTRT ĆE BOG SVAKU SUZU S OČIJU NJENIH,
I SMRTI VIŠE NEĆE BITI,/NI TUGE,/NI JAUKA,
NI BOLI VIŠE NEĆE BITI³⁴ (< NV/H/78)
- (s) OBRADOVAH SE KAD MI REKOŠE/HAJDEMO U
DOM GOSPODNJI PS 22³⁵ (< LN/112)
- (š) ŽEĐA DUŠA MOJA TEBE BOŽE³⁶ (< LN/122)
- (t) Blagoslivljaj, dušo moja, Gospodina i ne zaboravi dobročinstva
njegova (Ps 103)³⁷ (< KL/7)
- (u) TI SI PUT/ŽIVOT I ISTINA³⁸ [...] (< PV/NG/81)
- (v) U TEBE SE UZDAJU KOJI ZNAJU IME TVOJE/JER NE
OSTAVLJAŠ ONIH KOJI TE TRAŽE/GOSPODINE³⁹ (< PV/NG/88)
- (20) (a) IMA NEŠTO ŠTO NIKADA NEĆE UMRIJETI/LJUBAV
I SJEĆANJE NA TEBE (< PG/292)
- (b) Milosrđe je Božje veće,/od ljudske slabosti; Gdje ljubav
plače,/vjera pruža utjehu (< PG/425)
- (c) SPOMINJAN/VOLJEN/NEZABORAVLJEN (< NV/B/45)
- (d) MA/KADA OTIŠLI VOLJENI/UVIJEK ODLAZE PRERANO (< NV/B/79)
- (e) KAŽU DA VRIJEME LIJEČI RANE/NE,/NE ČINI TO./
VRIJEME JE UTJEHA TEK ZA BOL,/AL' NIJE LIJEK. (< NV/B/86)
- (f) ZA SVE ŠTO DOLAZI,/NEDOSTAJEŠ. (< NV/B/106)

³⁴ I otrt će Bog svaku suzu od očiju njihovih, i smrti neće biti više, ni tuge, ni vike, ni boli neće biti više, jer prvo prođe., Otkrivenje 21,4 (<https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?gid=1189&prijevod=sve>)

³⁵ Obradovah se kad mi rekoše: »Hajdemo u Dom Gospodnji!«, Psalam 122, 1–2 (<https://vjeruj.com/blogs/entry/Obradovah-se-kad-mi-reko%C5%A1e-Hajdemo-u-Dom-Gospodnji-2021-05-05>)

³⁶ O Bože, ti si Bog moj: gorljivo tebe tražim; tebe žeda duša moja, tebe želi tijelo moje, kao zemlja suha, žedna, bezvodna., Psalam, 63, 2. (<https://biblija.ks.hr/psalmi/63>)

³⁷ Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja, i ne zaboravi dobročinstva njegova, Psalam 103, 2 (<https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?gid=581&prijevod=sve>)

³⁸ Ti si put, istina i život., Evanđelje po Ivanu 14,6. (<https://biblija.ks.hr/evanđelje-po-ivanu/14?line=6>)

³⁹ Nek' se uzdaju u te koji znaju ime tvoje, jer ne ostavljaš onih što ljube tebe, o Jahve., Psalam 9, 11. (<https://biblija.ks.hr/psalmi/9>)

- (g) [...] Tvo'i speci'aliteti,/Tvo'i rižoti,/Italia ih nima,
rekli Čezoti! [...] (< NV/C/16)
- (h) AKO SI NAS GOSPODINE I DAO SMRTI DA NAS UBIJA/
I GROBU POBJEDU DA NAS SABIRE I RASTVARA/DAO
SI NAM [nečitko] SILU DA NAS OPET SASTAVI (< NV/D/79)
- (i) SVI SMO PRAŠINA NA VJETRU .../VJETAR NE NOSI
ONOGA U ZAJATI,/A TKO KORAČA PLANINAMA/NJEGA
ZAMEĆE I NOSI (< NV/F/12)
- (j) ISTINA JE PRETEŠKA/LJUBAV JE PREVELIKA/TUGA
VJEČNA (< LN/194)
- (k) MIRUJ,/U SMRTI SE SNIVA (< MT/6)
- (l) ... MLAD UMIRE,/TKO JE BOGU MIO. ... (< KL/148)
- (m) Ne biti voljen je nesreća/Ne voljeti nikoga je tragedija (< PV/NG/93)
- (n) VOLJENI NIKAD NE UMIRU (< DNJ/NG/105)

Uz prethodno spomenute koncepte, u korpusu će se pronaći i imenički leksik iz drugih semantičkih polja, npr. **rodbinskih odnosa**: *porodica, roditelji, suprug, supruga, žena, otac (čaća, pape, tata), majka (mama, mäter, mati), djeca, brat, braća, sestra, kćer (hćer), kćeri, sin, sinovi, nona, djed (déd), unuci, praunuci, nevjesta, zet; osjećaja, vjerovanja, stanja i izraza*: *mir, pokoj, ljubav, ljepota, istina, draž, bol, nada (ufanje), vjera (vřra), istina, utjeha, tuga, patnja, sudbina, slabost, rana, uzdisaj, laž, sreća, radost, plemenitost, moral, sloboda, milost, milosrđe, dobročinstvo, zahvalnost, poštovanje (krijânca), hvala, obećanje, dobrotu, vječnost, spomen, uspomena, sjećanje, želja, osmjeh, san; astronomskih i geoloških pojmova*: *dan, noć, zora, vrijeme (vrřme), prošlost, budućnost, godina, zvijezda, zemlja (zemljica), svijet (svřt), sunce, nebo, nebesa, oblak, svjetlost, tmina, prah, prašina, dolina, poljana, planina, oaza, kamen (střna), zlato, klisura, cvijet, neven, trava, vjetar (vřtar), bura, vihor, vode, izvor, potok, val, more, sol, željezo (gvožđe); bioloških pojmova*: *smrt, život, mladost, spavanje (počivanje); čovjek, tijelo (třlo), lice, srce, oči, usne, jezik, glas, ruke, mišice, kosti, krv, suza; životinja*: *medvjed (medvřd), vuk, lisica, konj, ovca, janje (janjac), ptica, orao, galeb, zmija; kulinarstva*: *hrana, kruh, rižoto (rižđt), specijalitet (speci'aliteti), tčk; nasilja i nasilnoga ponašanja*: *premlaćivanje, mučenje, mučenik, teror, pomor, žrtva, patnja⁴⁰; geografskih pojmova i*

⁴⁰ Navodimo i nekoliko glagola iz ovoga semantičkog polja: *skrřiti, izbatinati, zgnječiti, mučiti se, prožderati, ubiti, ruřiti, biti* ('tući, udarati'), *potřć*.

etnonima: *Italija (Itali'a), Hrvatska, Amerika, Kolan, Čezoti*⁴¹; **zanimanja i titula:** *svećenik, otac, župnik, don, dekan, nadbiskup, načelnik, pravnik (iurist), kapetan, ribar, pastir, sluga, pobočnik, gospodin;* **pomorstva:** *brod, luka;* **politike i vojne terminologije:** *kraljevstvo, vlast, domovina, narod, siromah, bogataš; borci, vitezovi, mornari, odred, bataljun, pješadija, NOR*⁴², *NOVJ*⁴³, *stijeg;* **arhitektonskih pojmova, građevina i mjesta prebivališta:** *dom, kuća, grob, grobnica, spomenik, lanterna, prebivalište;* **religijskih pojmova:** *duh, duša, uskrsnuće, Bog, Gospod, Gospodin, Isus, Krist, IHTYS*⁴⁴, *Ti, izbavitelj, anđeo, raj, amen, kršćanin, pravednik, grijesi; Sv. Ante, Svi sveti; dolama;* **aktivnosti i procesa:** *vožnja, čekanje, šutnja, ispovijedanje, odgoj;* **književnih djela:** *pjesma (pīšma).*

Nakon imeničkoga, najzastupljeniji je glagolski i pridjevski leksik, koje navodimo prema redoslijedu u planovima groblja. Glagoli se koriste u različitim oblicima, a najčešće u 3. licu jednine **prezenta**. U **1. l. jed.:** *iščekujem, uzdam se, sīćan se, vapijem, uzdižem, pamtim, ufam se, uzdam se* (ponekad u pogrešnom obliku *uzdajem se*), *znam;* u **2. l. jed.:** *užežeš* (korišten je pogrešan oblik *užižeš*), *okrećeš, mōreš, očituješ, mūčiš, sidiš, vidiš, nedostaješ, živiš, ostavljaš, upoznaš, jesi;* u **3. l. jed.:** *podize, smiri se, počiva, je, ostaje, mijenja, stječe, ruši, bije, liječi, dolazi, miruje, vjeruje, govori, ubija, sabire, sastavi, zebe, daje, nosi, korača, zameće, živi, tješi, plače, pruža, čuti (se), diše, čuva, liči, prestaje, sniva, obnavlja, postaje, daje, uči, vjeruje, umire, umre, ode, počiva, prestaje, vene, nestaje, ostaje, dolazi, živi, 'zgine, postoji, učini, fali, briše, ide, boli, čeka, vije, žalosti, tješi, oduzima* (i u dijalekatnom obliku *oduzimlje*), *ide, donosi, ljubi, izgara, kuca, žeđa, udijeli, mijenja, umre;* u **1. l. mn.:** *vidimo, čujemo, osjećamo, volimo, oplakujemo, možemo, očekujemo, podižemo, znamo, uzdajemo se;* u **2. l. mn.:** *zastanete;* u **3. l. mn.:** *čekaju, poteku, teku, podižu, počivaju, odlaze, stegnu, ostaju, svjedoče, žele, vode, čuvaju, krates, podižu, umru, osjete, uzdaju, znaju, traže, odlaze, napuste, žive, vole, tuguju, preporu-*

⁴¹ Čezoti odnosno Čozoti, talijanski ribari koji su nekad u dalmatinskom priobalju potezali koču na jedra. „Stanovnici talijanskog grada Chioggie u Mletačkoj laguni, vrsni pomorci i ribari (u Splitu su prodavali ribu na brodovima).“ <http://www.bartul.hr/epublication/rjecnik/files/assets/basic-html/page52.html>.

⁴² narodnooslobodilački rat

⁴³ Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije

⁴⁴ Ikthys (grč. *ἰχθύς*: riba), u ranome kršćanstvu, simbol Krista. Upotrebljavao se kao akronimni izraz (Isus Krist, Božji sin, Spasitelj). Često je lik ribe (ideogram) zamjenjivao pisanje simbola. Ikthys. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27029>.

čaju, vjeruju, Rjeđe u **infinitivu**: *imati, proći, ostati, potuć, prežalit, svrnuti, voljeti, zavoljeti, biti, potražiti, živjeti (živît), izbrisati, stati, umrijeti (umrît), doći, znât, virovati, zaboraviti, plâkat, íci, rastaviti*; u **imperativu** u **2. 1. jed.:** *počivaj, čuj, moli, veličaj, živi, daruj, usliši, budi, podaj, leti, odmori, vodi, pomiluj, leti, spavaj, primi, miruj, blagoslivljaj, zaboravi, učini, čekaj, zapamti, snivaj, budi, kaži, donesi, moli* i u **2. 1. mn.** – *tugujte, molite, snivajte*; **futuru**: *ostat će, istrajat će, dat će se, živjet će (ćeš), umrijet će, izvest će, poželit će, zahvatit će, odazvat će se, sačuvat ću, izbavit ću, otrt će, pratit će, poći ću, sudit ćeš, bojat će se, ljubiti ću, voljet ću*. U **perfektu** su zabilježeni oblici: *bio (-la, -le), ugasila, skrila, volio (volil), oprostil, rekli (-a), mogao, (môgal), sreli, umro, podigao (-li), podignula, dao (-li), stvorio, stvara, letio, našao, napustio (-la), radio, postigao, uživao, tražio, imao, izbatinao, ostrigao, ukrotio, zgnječio, zazirao, štitio, branio, hranio, bacili, ostavio (-la), izgubio (-li), ostao (-la), uzelo, uplovio, poginuo, gradio, učinio, darivao, predao, rastavila, živio, slomio, poginuo, govori, štovala, ostala, otišao (-li), napila, utemeljio, postao, udre, a u aoristu*: *venuše, ostade, ostadoše* (korišten je pogrešan oblik *ostahu*), *uze, reče, pođe, podigoše, usnu* (korišten je pogrešan oblik *usnio*), *obradovah se, rekoše, sagradi, blagoslovi* i **imperfektu** – *postojasmo*.

Primjere zabilježenih pridjeva podijelili smo na **opisne**: *vječan (vīčan), jak (jači), vedar, drag (najdraži), dobar, dragocjen, živ, zahvalan, gorak, milostiv, nezaboravan, slab, rasparan, bujan, trošan, varav, haran, mio (najmiliji, premio), tih, tužan, ponovan, miran, voljen, nemiran, orkanski, velik (najveći, prevelik, ali i pogrešan oblik *velicom /milosrđu/), moćan, plemenit, lijep (lîpi; najljepši), hladan, topao, strašan, okrutan, težak (pretežak), bijel, crn, zelen, pošten, krut, milosrdan, rodan, odan, vjeran, svet, nježan, blag, mâl (mali), nepoznat, nov, jedini, blažen, sladak, čist, mlad, nasljedan, pošten, hrabar, čvrst, cio (cîli), lak (lahki), umoran, žedan, neizbrisiv, nepokolebljiv, nenadoknadiv, primjeren, uplakan* i **posvojne pridjeve i ktetike**: *seoski, mornarički, Zaharijin (Zakarijin), božji, nebeski, tjelesan, groban, morski, obiteljski, fašistički, roditeljski; hrvatski, zadarski, kolanjski, paški, novaljski, povljanski, šibenski, kvarnerski*. Tu su i primjeri **glagolskih pridjeva aktivnih**: *poginuo, pali, počivali (-la, -le), svijetlila, uspavalo, vridilo*; **glagolskih pridjeva pasivnih**: *zagrljen, pohranjen, ožalošćen, neprežaljen, spominjan, voljen, nezaboravljen, neispunjen, pokopan, sjedinjen, ljubljen, neproživljen, neostvaren, gonjen, pogođen, rastužen* (zabilježen je pogrešan oblik – *ražtužena*), *preuzvišen, podignut*. Zabilježeni su i primjeri **glagolskih priloga sadašnjih** – *tugujući i sudeći*.*

Povremeno se u epitafima nađe i na citirane (parafrazirane) dijelove pjesama ili cijelih pjesama, popularnih hitova ili lirske poezije (21 a – m). U

našem korpusu zabilježili smo ukupno trinaest pjesama od kojih su tri pjesme lokalnih pjesnika – Borisa Palčića Caskina, Šime Šugara i Ivana Gligore (21 e, h, j).

- (21) (a) ISTRAJAT ĆE TILO,/DAT SE NEĆE STINA,/A I TI SI
S NAMA I NEKA TE NIMA⁴⁵ (< NV/D/3)
- (b) ... KUD IDE OVAJ BROD,/JA ZNAM DA POVRATKA
NEMA!⁴⁶ (< LN/69)
- (c) OPET ĆE NAS ZAGRLJENE/NAĆI SKUPA ZORA BILA⁴⁷ (< PG/243)
- (d) ZA SVA-KU DO-BRU RIJEČ ... OD SVEG TI SR-CA
HVA-LA⁴⁸ (< PG/714)
- (e) PEČA OD MLADIĆA/Rado se sićan Tvoje mladosti:
/peča od mladića,/jak,/Tvoje mišice bile kako bati,
Ki se je potuč volil,/Nisi mu oprostil!/?Inače dobar
kako kruh,/Pošten,/Tvo'i spe-ci'aliteti,/Tvo'i rižoti,
Italia ih nima,/rekli Čezoti!/Oca i mater nikad nisi
mogal prežalit... Ali dragi [...],/dragi [...],/pisnici rekli:
kad se Matere i Oci potli smrti svojiman najmilijiman
ne bi sreli.../za svu draž,/ljubav bi bila najveća laž./
Počivaj u miru Božjem,/Boris Palčić Caskin (< NV/C/16)
- (f) Leti ko lišće što vir ga vije,/za let si dušo stvorena./
Za zemlju nije, za pokoj nije cvijet što nema korijena.
Tin Ujević (< LN/10)
- (g) O LIJEPA/O MILA/O SLATKA SLOBODO/JER VIČNI
BOG TE JE DAO/SVA DOBRA OVOG SVIJETA/SVI
LJUDSKI ŽIVOTI/NE MOGU BITI PLATA TVOJOJ
ČISTOJ LJEPOTI⁴⁹ (< KL/13)

⁴⁵ *Sutra će te ponit* (1989); stihovi: Jakša Fiamengo; glazba: Krešimir Magdić; <http://scena.hgu.hr/naklapskinacin/sutraceteponit.htm>

⁴⁶ *Kud plovi ovaj brod*; stihovi: Esad Arnautalić; glazba: Arsen Dedić; <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133118155>

⁴⁷ *Zora bila* (2010); izvođači: Tomislav Bralić i klapa Intrade, autor teksta: Sanja Tafra, autor glazbe: Pero Kozomora. <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/154253625>

⁴⁸ *Fala*, autor: Dragutin Domjanić. <https://www.poezija.hr/fala-dragutin-domjanic/>

⁴⁹ *Himna slobodi*, autor: Ivan Gundulić. https://hr.wikipedia.org/wiki/Himna_slobodi

- (h) SAMOJ ZEMLJI MOREŠ VIROVATI/DA JE ONA NAŠA
PRAVA MATI/BOGU DUŠU CRNOJ ZEMLJI TILO/TO ĆE
BITI TAKO JE I BILO/ISPIVA ŠIME ŠUGAR (*< KL/15*)
- (i) ZANAVIK JE PAPE ZASPA/SAMO ŽELJA JOŠ JE BUDNA⁵⁰ (*< KL/16*)
- (j) Ćačo,/kako si ti,/radi krijance san ti govori Vi,/ćačo,/je se
mučiš,/ili sidiš,/ćačo,/je me vidiš i je s tobom mat?/To bi voli znat!
Ivan Gligora (*< KL/199*)
- (k) PRIJE JUTRA UMORAN/RIBAR ČEKA NOVI DAN (*< DNJ/NG/28*)
- (l) O/šibenska pismo tiha/sve si rekla u dvi riči/napila si žedne
usne mogu/na kraj svita ići./O/šibenska pismo mila/
sve si bila i sve jesi/lanterna mi noćas budi/put mi kaži
i donesi.⁵¹ (*< DNJ/NG/113*)
- (m) JESI LI POSTAO TRAVA ILI OBLAK KOJI NESTAJE/
SVEJEDNO./I NA KLISURAMA ORLOVI TE PRATE/I U
VODAMA I MEĐU ZVIJEZDAMA/NE MOGU SE RASTAVITI
OČI/IZVORI KOJI ISTOM MORU GLEDAJU/NEMA
RASTANKA/NEMA SMRTI/AKO OSLUŠKUJEM VJETAR/
ČUJEM TVOJ GLAS/AKO U SMRT GLEDAM/ČUJEM
TVOJU PJESMU⁵² (*< VŠ/SG/9*)

Jedan se epitaf svojim sadržajem ističe (22) jer „dotiče istaknutije značajke preminule osobe, a pohvalnim ili podrugljivim tonom obraća se prolaznicima s namjerom da ih potakne na promišljanje vrijednosti života.“⁵³ Međutim, to obraćanje prolaznicima je neizravno jer se, prije svega, obraća pokojniku (samom sebi), a potom prolazniku, kojemu se na taj način izaziva pozornost na činjenicu smrti, životne paradokse, osobne nedostatke i mane, siromaštvo, dobru namjeru, razočaranost u ljude, potrebu odupiranja nepravdi bilo koje vrste itd. O obiteljskim nesuglasticama govorio je jedan epitaf na lunjskom groblju, u obliku naljepnice. Riječ je bila o

⁵⁰ *Maslina je neobrana*, Autor glazbe: Dušan Šarac; Autor teksta: Dragutin Drago Britvić; <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133057402>

⁵¹ *Šibenska balada*, Autor glazbe: Dušan Šarac; Autor teksta: Krste Juras; <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133143928>

⁵² *Rastanak*, Jure Kaštelan, <https://www.nsk.hr/nema-rastanka-nema-smrti-u-spletovegorja-u-spomen-na-juru-kastelana/>

⁵³ epitaf. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18151>.

molbi upućenoj ostatku obitelji: „Molim obitelj da ne dira grob mojeg oca“. U kasnijem posjetu spomenutom groblju, epitaf je uklonjen pa ga nismo u mogućnosti ubicirati. Prijekor odnosno okrivljavanje za smrt i informaciju o uzroku nasilne smrti nalazimo u epitafu na novaljskom groblju (23).

- (22) OVDJE POČIVA SEOSKI ŽUPNIK IHTYS./KOJI JE RADIO
ŠTO JE MOGAO./HTIO ŠTO NIJE POSTIGAO./UŽIVAO ŠTO
NIJE ŽELIO./TRAŽIO MIR KOJEGA NIJE NAŠAO./IMAO JE
DUG JEZIK./ŽULJAVE RUKE,/HITRE NOGE./DOBAR TEK,/
SLABU HRANU,/RASPARANU DOLAMU./BUJNU MAŠTU./
TROŠNA KOLA,/VARAVOGA KONJA./DOBRU NAMJERU./
IZBATINAO JE NA PASJU MEDVIDE,/SKRŠIO ZUBE
VUKOVIMA./OSTRIGAO ČAMPRAGE ORLOVIMA./
UKROTIO JE LISICE./ZGNJEČIO JE ZMIJE./ LJUBIO
SIROMAHE./ZAZIRAO OD OGAVNIH BOGATAŠA./
ŠTITIO JE OVCE,/BRANIO JANJCE I HRANIO IH./
NAPOKON OVCE I JANJCI PROŽDRLI GA,/A NJEGOVE
KOSTI BACILI U GROB./DUŠA NJEGOVA POĐE
BOGU NA SUD./MOLITE ZA NJ! (*< PG/BB/1; između 248 i 249*)
- (23) UMRO U ZADARSKOJ BOLNICI NAKON DVODNEVNOG
MUČENJA I PREMLAČIVANJA OD STRANE NOVALJSKE
KOMUNISTIČKE VLASTI/NE ZNA SE GDJE JE POKOPAN (*< NV/C/49*)

Kad je riječ o jeziku epitafa, prevladava hrvatski standardni jezik i njegove se zakonitosti, u načelu, poštuju. Povremeno se pojave tekstovi na dijalektu (čakavskom) i lokalnom narječju (cakavskom) (npr. 13 j; 21 e, h, j).

Stilski gledano, a potvrđuje se to i pleonazmima (24 a – d), kao i u Botičinom istraživanju (2007: 339) dominira funkcionalni stil s primjesama razgovornoga, publicističkoga, i književnoumjetničkog stila.

- (24) (a) Bio si naš galeb/Otišao brzo ko ptica/
Iza tebe ostadoše suze/I naša uplakana lica (*< DNJ/NG/115;*
galeb – brzo ko ptica, suze – uplakana lica)
- (b) Dragi tata, otkad si vječni san usnio ... (*< PG/717; usnuti san*)
- (c) TI SI NAŠ ANĐEO ODUVIJEK I
ZAUVIJEK ... (*< NV/D/76; oduvijek i zauvijek*)
- (d) Snivajte nam sanak blagi ... (*< LN/5; snivati sanak*)

Metafora je najčešća figura u istraženim epitafima, npr. *zlato moje* (< PG/323), *brod života, posljednja luka, mirno /nebesko/ more* (< PG/550), *dragi sokole* (< PG/695), *tihi dom* (< NV/A/4), *dolina smrti* (< NV/A/13), *vrijeme je utjeha* (< NV/B/86), *dva bijela cvijeta* (< NV/B/97), *naš anđeo* (< NV/D/76), *ženo ponosu* (< NV/D/91), *anđele bijeli* (< NV/H/78), *moj premili uzdisaju* (< LN/175), *vječni dom* (< ZB/90), *moja zvijezdo jedina* (< ZB/115), *lipi cvite moj* (< ZB/171), *drugi dom* (< PV/NG/14), *dragi kamen* (< PV/NG/115), *anđelu mali* (< DNJ/NG/37) itd.

Naposlijetku, spomenut ćemo pravopisnu i gramatičku deficijenciju u promatranim epitafima. Najvjerojatniji razlozi su ekonomske prirode jer svaki znak ima svoju novčanu vrijednost te tako dodatno poskupljuje sam epitaf. Kod pravopisa, najčešće je riječ o izostavljanju interpunkcijskih znakova – zareza i točke, ali i pogreškama u grafemima, umetanju *ije* gdje bi trebalo biti *je*, razdvajanju prefiksa od osnove, zamijeni č s ć, sljepljivanju prijedloga sa zamjenicom u instrumentalu, izostavljanju prijedloga (25 a – m).

- (25) (a) IMA NEŠTO ŠTO NIKADA NEĆE UMRIJETI LJUBAV I
SJEĆANJE NA TEBE (< PG/292; Ima nešto što nikada
neće umrijeti. Ljubav i sjećanje na tebe;
ili: Ima nešto što nikada neće umrijeti –
ljubav i sjećanje na tebe.)
- (b) SVA RADOST SI NAM BIO PRERANO SI NAS
OSTAVIO U TUĐINI ŽIVOT IZGUBIO (< PG/308; Sva radost si nam bio.
Prerano si nas ostavio,
u tuđini život izgubio.)
- (c) VAŠ BROD ŽIVOTA UPLOVIO JE U POSLJEDNJU
LUKU MIRNO VAM BILO NEBESKO MORE (< PG/550; Vaš brod života
uplovio je u posljednju luku.
Mirno vam bilo nebesko more!)
- (d) IZHENADA OKRUTNO SMRT TI ODUZE SREĆU
I LJUBAV NAŠU OSTAVLJAJUĆI NEIZBRISIVU
BOL U SRCIMA TVOJIH NAJMILJIH (< PG/591; Izenada, okrutno,
smrt ti oduze sreću i ljubav našu,
ostavljajući neizbrisivu bol
u srcima tvojih najmilijih.)
- (e) NEKA TE ČUVAJU ANĐELI (< PG/662; Neka te čuvaju anđeli!)

- (f) POMILUJ MENE BOŽE PO VELICOM MILOSRĐU
SVOME ... RAŽTUŽENA ŽENA MILOM SUPRUGU (*< LN/175; velikom, rastužena*)
- (g) ... OSIJEĆAMO DA SI TU IZMEĐU NAS ZAUVIJEK
U NAŠIM SRCIMA.
... NE PREŽALJENI SINE NAŠ I BRATE MOJ. (*< NV/B/44; osjećamo, neprežaljeni*)
... POČIVAO U MIRU BOŽIJEM. (*< NV/B/44; božjem*)
- (h) ... SAMO OVAJ KAMEN PLOČE TVOJE MUKE
NEK SVJEDOČE ... (*< NV/F/64; svjedoče*)
- (i) OVDE POČIVA I ČEKA USKRSNUĆE (*< LN/14; ovdje*)
- (j) POKOJ VLJEČNI (*< ZB/144, VŠ/NG/27, 38; vječni*)
- (k) SPOMENIK PODIŽU SINOVI [...] SA OBITELJIMA (*< KL/144; s obiteljima*)
- (l) ... NEOSTVARENE ŽELJE OTIŠLE SU STOBOM ... (*< NV/F/11; s tobom*)
- (m) SVAKOG DANA SUZE POTEKU POMISLI NA TEBE. ... (*< NV/A/79; pri pomisli*)

Također navodimo nekoliko primjera gramatički netočnih oblika, poput pogrešnog glagolskog oblika u aoristu, prezentu ili perfektu (26 a – g) i neuobičajenog redoslijeda/kombinacije ili izbora riječi (27 a – d) ili leksičkih izmjena u usporedbi s izvornim tekstovima/stihovima (28 a – b).

- (26) (a) ... OSTADE NAM SAMO BOL I SUZE ... (*< PG/193; Ostadoše nam samo bol i suze.*)
- (b) U TEBE SE GOSPODINE UZDAJEM (*< PG/532; U tebe se, Gospodine, uzdam.*)
- (c) SPOMENIK PODIŽE ZAHVALNA SUPRUGA I DJECA (*< PG/607; Spomenik podižu zahvalna supruga i djeca.*)
- (d) ... otkad si vječni san usnio ... (*< PG/717; otkad si vječni san usnuo*)
- (e) GOSPODINE, TI SVJETILJKU VJERE UŽIŽEŠ ... (*< NV/B/18: užežeš*)
- (f) ... KAD ZASTANETE PORED HUMKI NAŠIH ... (*NV/F/22; pored humaka*)
- (g) ... DJECA S OBITELJI (*LN/107; djeca s obiteljima*)

- (27) (a) U CVIJETU MLADOSTI/U TUZI I BOLI/NAPUSTIO
SI NAS (**< PG/334**)
- (b) TIHI DOM OBITELJSKE GROBNICE (**< NV/C/17: tihi dom;
obiteljska grobnica**)
- (c) ... PREDAO JE SVOJU DUŠU BOGU/KOME
RASCVILJENA ŽENA I DJECA BOGOLJUBNO
PREPORUČUJU (**< LN/71; ucviljena
ili rastužena**)
- (d) Ovdje čekaju uskrsnuće života (**< LN/101; uskrsnuće života /?/**)
- (28) (a) OD SVEGA/LJUBAVI/OSTALA JE SAMO SOL (**< PG/490; < 'Od mora
ljubavi, ostala je samo sol'⁵⁴**)
- (b) IZ DUBINE VAPIJEM K TEBI/GOSPODINE [...] (**< NV/C/108: Iz dubine
vapijem tebi, Gospodine.
/Ps 130, 1, 2/**)

6. Zaključak

Naše je istraživanje bilježenja i raščlambe epitafa pokazalo da su prethodno postavljene teze o mogućnosti provođenja terenskoga istraživanja s utvrđenim metodološkim okvirom (Fabijanić 2021), ponovno potvrđene te su ovakvim znanstvenim pristupom i postupkom dovele do konkretnih rezultata u raščlambi i razvrstavanju epitafa. Istraživanje je provedeno na dvama gradskim grobljima – u Pagu i Novalji, te dvanaest mjesnih ili seoskih groblja: stara i nova groblja u Dinjiškoj, Vlašićima i Poveljani te na grobljima u Gorici, Šimunima, Kolanu, Zubovićima, Metajni i Lunu. Ukupan broj zabilježenih epitafa je 759, a ukupan broj grobnih mjesta na istraženim grobljima je 2950. Srednja vrijednost u omjeru epitafa i grobnih mjesta na svim istraženim grobljima iznosi otprilike 1:4. Metodom terenskoga istraživanja epitafi su ubicirani, zapisani i klasificirani. Nakon izrade planova groblja, postavljen je temelj za provođenje sljedeće etape istraživanja, one kvalitativne, u kojoj je napravljena analiza jezičnoga materijala prema klasifikaciji Stipe Botice (2007.). Deskriptivnom metodom, učinjena je njihova raščlamba na osnovi kompozicijske i leksičke struktu-

---

⁵⁴ *Zar je voljeti grijeh* (1988.); izvođačica: Meri Cetinić, autori teksta: Zvonimir Pupačić i Zvonimir Stipičić, autor glazbe: Joško Banov (<https://www.discogs.com/release/6624472-Various-Split-90-Splitski-Biseri-1980-1990>)

re, tj. na nominalne, aforističke i literarizirane epitafe, ali i na osnovi određenih specifičnih karakteristika: prema sadržaju, izražajnosti, stilu, figurama riječi.

Većina epitafa napisana je hrvatskim jezikom, ali ima ih i na: njemačkom, francuskom, talijanskom i engleskom jeziku. Svi su epitafi napisani latiničkim pismom osim jednoga koji je napisan glagoljičkim pismom. Većinom su napisani velikim, tiskanim slovima, a rjeđe malim, pisanim. Vrlo rijetko nađu se i kratice u kombinaciji s ideogramom križa. Prevladava hrvatski standardni jezik i njegove se zakonitosti, u načelu, poštuju. Povremeno se pojave tekstovi na dijalektu (čakavskom) i lokalnom narječju (cakavskom).

Trodjelna klasifikacija na: nominalne epitafe, aforističke epitafe te literarizirane epitafe (Botica 2007: 335) pokazala je da je najviše nominalnih epitafa. Učinjena je i svojevrsna metodološka nadogradnja u tipološkom razlikovanju i prepoznavanju epitafa. Zbog sličnosti između aforističkih i literariziranih epitafa predloženo je da aforistički kao obveznu sastavnicu sadrže frazem, a da literarizirani epitafi sadrže tekstove čija će izraženijsa funkcionalnost biti potvrđena tekstovima obilježenima književnim i naglašeno „uljepšanim“ razgovornim stilom. Ujedno je, zbog prisutnosti obilježja iz obaju tipova predložena i četvrta skupina – aforističko-literariziranih epitafa. Uz imena i prezimena najčešći su izrazi kojima se obavještava o svojevrsnom vlasničkom statusu grobnoga mjesta, pokojnima se upućuju određene želje ili se obavještava o postavljaču spomenika. Primjerima aforističkih epitafa iz našeg korpusa izražavaju se: zahvalnost, dobrotu, bol, opraštanje, ljubav, sjećanje, smrt, život. Najčešće prenesene misli u literariziranim epitafima su: prerana smrt/odlazak/napuštanje, pohvala pokojniku, prolaznost, portret pokojnika, želja za ponovnim susretom i uskrснуćem mrtvih, domoljubni sadržaji, biblijski citati, molitve, psalmi, duhovne pjesme, parafraze, poslovične tvrdnje. Dominira funkcionalni stil s primjesama razgovornoga, publicističkoga, i književnoumjetničkoga stila, a najkorištenija figura riječi u istraženim epitafima jest metafora. Raščlambom leksika u odgovarajuća semantička polja, pojmovi su klasificirani u sljedeća polja: rodbinskih odnosa, osjećaja, vjerovanja, stanja i izraza, astronomskih i geoloških pojmova, bioloških pojmova, životinja, kulinarstva, nasilja i nasilnoga ponašanja, geografskih pojmova i etnonima, zanimanja i titula, pomorstva, politike i vojne terminologije, arhitektonskih pojmova, građevina i mjesta prebivališta, religijskih pojmova, aktivnosti i procesa te književnih djela. Nakon imeničkoga, najzastupljeniji je glagolski i pridjevski leksik. Glagoli se koriste u različitim

oblicima: infinitivu, prezentu, futuru, imperativu, aoristu, perfektu i imperfektu. Pridjevi su podijeljeni u skupine opisnih i posvojnih pridjeva te glagolskih pridjeva, aktivnih i pasivnih.

Literatura

- Botica, Stipe (2007) *Novi hrvatski epitafi*, Školska knjiga, Zagreb.
- Brkčić Vučina, Mirna, Goran Zovko (2019) *Noviji epitafi na području zapadne Hercegovine*, Dobra knjiga, Sarajevo.
- Čolović, Ivan (1983) *Književnost na groblju: zbirka novih epitafa*, Narodna knjiga, Beograd.
- Fabijanić, Ivo (2021) „O jednom metodološkom pristupu bilježenja i raščlambe frazema u natpisima na nadgrobnim spomenicima (epitafima)”. *Jezikoslovni zapiski*, 27-2, Ljubljana, str. 121–142.
- Filipović, Rudolf (1980) *Englesko-hrvatski ili srpski rječnik*, Školska knjiga, Zagreb.
- Mataga, Vojislav (2018) *Naši preci: neretvanski epitafi i ostale (p)osmrtno glose*, Stajer-Graf, Zagreb.
- Matijević Sokol, Mirjana (2018) „Epitafi srednjega vijeka: knjige života i smrti“, *Smrt u opusu Vladana Desnice i europskoj kulturi: poetički, povijesni i filozofski aspekti*, *Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa Desničini susreti*. ur. Roksandić, D. i Cvijović
- Javorina, I., Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Centar za komparativnohistorijske i interkulturalne studije; Institut za književnost i umetnost, Beograd, FF press, Zagreb, str. 381–39.
- Migotti, Branka (2017) *Saxa loquuntur. Roman Epitaphs from North-Western Croatia / Rimski epitafi iz sjeverozapadne Hrvatske*, Archaeopress, Oxford.
- Nosić, Vesna (2019) „Epitafi u slavonskom brodu i okolici“, *Varaždinski učitelj*, vol. 2, br. 2, Varaždin, str. 19–36. <https://hrcak.srce.hr/224272>., Citirano 1. 1. 2023.
- Paternost, Jože (1987) „Strukturnopoetski prikaz samogovorov mrtvih v slovenskih nadgrobnih napisih“. *Slavistična revija*, 35(1), str. 25–50. Dostupno na: https://srl.si/ojs/srl/article/view/COBISS_ID-15252736. Pristupljeno 3. 1. 2023.

- Paternost, Jože (1989) „Jezik nadgrobnih napisov v Sloveniji: sociolingvistične posebnosti“, *Slavistična revija*, 37(1–3), str. 283–293. Dostupno na: https://srl.si/ojs/srl/article/view/COBISS_ID-15150592. Pristupljeno 3. 1. 2023.
- Rajković, Zorica (1984) „Ivan Čolović, Književnost na groblju. Zbirka novih epitafa, Narodna knjiga, Beograd 1983, 156 str.“, *Narodna umjetnost*, 21 (1), str. 101–104. Pristupljeno 3. 1. 2023. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/45873>
- Stanonik, Marija (1999) „Nagrobni napisi na slovenskih pokopališčih“, *Etnolog. Nova vrsta* letnik 9, št. 1, Ljubljana, str. 63–85. URN:NBN:SI:doc-221LOANY from <http://www.dlib.si>. Pristupljeno 3. 1. 2023.

Mrežni izvori

- <https://biblija.ks.hr/knjiga-mudrosti/3?line=1>, posjet 31. ožujka 2021.
- <https://biblija.ks.hr/biblija/JA%20SAM%20USKRSNU%C4%86E%20I%20%C5%BDIVOT>, posjet 31. ožujka 2021.
- Blagoslivljaj Jahvu, dušo moja, i ne zaboravi dobročinstva njegova, Psalam 103, 2, dostupno na adresi <https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?gid=581&prijevod=sve>, posjet 24. travnja 2023.
- Ćozot, dostupno na adresi <http://www.bartul.hr/epublication/rjecnik/files/assets/basic-html/page52.html>, posjet 20. ožujka 2022.
- epitaf. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na adresi <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18151>. posjet 1. siječnja 2023.
- epitaf. Hrvatski jezični portal. Znanje i Srce, 2006., dostupno na adresi <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, posjet 1. siječnja 2023.
- epitaf. Školski rječnik hrvatskoga jezika. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. 2013., dostupno na adresi <https://rjecnik.hr/?letter=e&page=6>, posjet 1. siječnja 2023.
- Fala, dostupno na adresi <https://www.poezija.hr/fala-dragutin-domjanic/>, posjet 17. kolovoza 2023.
- <https://franjevci-st.com/najljepse-misli-svetog-augustina/2301>, posjet 31. ožujka 2021.
- Gospodin je pastir moj, Psalam 23, 1, 3, dostupno na adresi <https://vjero-nauk.net/?p=1957>, posjet 31. ožujka 2021.

- Groblje Povljana, dostupno na adresi <https://cistoca-povljana.hr/index.php/groblje>, posjet 18. kolovoza 2023.
- Heb 10, 23, dostupno na adresi <https://book.hr/ufanje-nada-je-bogoslovna-krepost-po-kojoj-ceznemo-za-nebeskim-kraljevstvom-i-vjecnim-zivotom/>, posjet 31. ožujka 2021.
- Himna slobodi, dostupno na adresi https://hr.wikipedia.org/wiki/Himna_slobodi, posjet 17. kolovoza 2023.
- Ikthys, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021., dostupno na adresi <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=27029>, posjet 14. kolovoza 2023.
- Ima jedna duga cesta, tradicionalna pjesma, dostupno na adresi <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/153922093>, posjet 31. ožujka 2021.
- I otrt će Bog svaku suzu od očiju njihovih, i smrti neće biti više, ni tuge, ni vike, ni boli neće biti više, jer prvo prođe., Otkrivenje 21,4, dostupno na adresi <https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?gid=1189&prijevod=sve>, 31. ožujka 2021.
- Isus joj reče: Ja sam Uskrsnuće i Život: onaj tko vjeruje u mene, čak i ako umre, živjet će; Ivan 11,25, dostupno na adresi <https://biblija.biblija-govori.hr/glava.php?knjiga=Ivan&prijevod=sve&glava=11>, posjet 31. ožujka 2021.
- Ja znadem dobro: moj Izbavitelj živi i posljednji će on nad zemljom ustati. Job 19, 21–27 dostupno na adresi <https://www.prostorduha.hr/node/187167>, posjet 31. ožujka 2021.
- Kud plovi ovaj brod, dostupno na adresi <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133118155>, posjet 25. travnja 2023.
- „Leti ko lišće što vir ga vije...” – uz 130. obljetnicu rođenja Tina Ujevića, dostupno na adresi <https://www.nsk.hr/leti-ko-lisce-sto-vir-ga-vije-uz-130-obljetnicu-rodenja-tina-ujevica>, posjet 24. travnja 2023.
- Maslina je neobrana, dostupno na adresi <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133057402>, posjet 25. travnja 2023.
- Nek’ se uzdaju u te koji znaju ime tvoje, jer ne ostavljaš onih što ljube tebe, o Jahve., Psalam 9, 11., dostupno na adresi <https://biblija.ks.hr/psalmi/9>, posjet 17. kolovoza 2023.
- Obradovah se kad mi rekoše: »Hajdemo u Dom Gospodnji!«, Psalam 122, 1–2, dostupno na adresi <https://vjeruj.com/blogs/entry/Obradovah->

- se-kad-mi-reko%C5%A1e-Hajdemo-u-Dom-Gospodnji-2021-05-05, posjet 24. travnja 2023.
- O Bože, ti si Bog moj: gorljivo tebe tražim; tebe žeda duša moja, tebe želi tijelo moje, kao zemlja suha, žedna, bezvodna., Psalam, 63, 2., dostupno na adresi <https://biblija.ks.hr/psalmi/63>, posjet 23. travnja 2023.
- Psalam 62, 2, dostupno na adresi <https://biblija.ks.hr/psalmi/62>, posjet 31. ožujka 2021.
- Rastanak, Jure Kaštelan, dostupno na adresi <https://www.nsk.hr/nema-rastanka-nema-smrti-u-spletove-gorja-u-spomen-na-juru-kastelana/>, posjet 18. kolovoza 2023.
- Sutra će te ponit, dostupno na adresi <http://scena.hgu.hr/naklapskinacin/sutraceteponit.htm>, posjet 25. travnja 2023.
- Šibenska balada, dostupno na adresi <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/133143928> posjet 25. travnja 2023.
- Što si to u meni našao, da si mogao svrnuti tako nježno svoje dobrotivo srce i zavoljeti mene?, Bl. Camila Batista, dostupno na adresi <https://www.monfortanci.com/sites/default/files/krscanska-biblioteka/spisi-svetaca/Molitve-svetaca-Ocu-Sinu-Duhu-Trojstvu.pdf>, posjet 24. travnja 2023.
- Ti si put, istina i život., Evanđelje po Ivanu 14,6., dostupno na adresi <https://biblija.ks.hr/evanđelje-po-ivanu/14?line=6>, posjet 24. travnja 2023.
- Zar je voljeti grijeh, dostupno na adresi <https://www.discogs.com/release/6624472-Variou-Split-90-Splitski-Biseri-1980-1990>, posjet 17. kolovoza 2023.
- Zora bila, dostupno na adresi <https://www.zamp.hr/baza-autora/djelo/pregled/154253625>, posjet 25. travnja 2023.

SUMMARY

Ivo Fabijanić

CEMETERY EPITAPHS OF THE ISLAND OF PAG

In this paper, we focused on epitaphs recorded on headstones in the cemeteries of the island of Pag. In total, there are two urban cemeteries – in Pag and Novalja, and twelve rural or village cemeteries: old and new cemeteries in Dinjiška, Vlašići, Povljana, and cemeteries in Gorica, Šimuni, Kolan, Zubovići, Metajna and Lun. In the first stage of the research, all epitaphs were collected using a specific field research method (Fabijanić 2021), and in the second stage qualitative data were presented. Epitaphs were analysed on the basis of their compositional and lexical structure, i.e. nominal, aphoristic, and literary epitaphs, but also on the basis of their specific characteristics: according to content, language, style. Along with names and surnames, the most common expressions are those used to inform about the ownership status of the burial place, to send certain wishes to the deceased or to inform about the erector of the monument. Examples of aphoristic epitaphs from our corpus express: gratitude, kindness, pain, forgiveness, love, memory, death, life. The most frequently conveyed thoughts in literary epitaphs include: premature death/departure/abandonment, praise of the deceased, transience, portrait of the deceased, desire for a reunion and resurrection of the dead, patriotic thoughts, biblical quotations, prayers, psalms, spiritual songs, paraphrases, proverbial statements. Functional style dominates with admixtures of conversational, journalistic, and literary-artistic style, and the most used figure of speech in the investigated epitaphs is metaphor. As far as the semantic fields are concerned, the words were classified into the following fields: kinship relations, feelings, beliefs, states and expressions, astronomical and geological terms, biological terms, animals, culinary, violence and violent behaviour, geographical terms and ethnonyms, occupations and titles, maritime, political, and military terminology, architectural terms, buildings and places of residence, religious terms, activities and processes, and literary works. After the nominal, the most represented are verbal and adjectival lexicons. Verbs are used in the infinitive, present, future, imperative, aorist, perfective and imperfective forms. Adjectives are divided into groups of descriptive and possessive adjectives, and active and passive verbal adjectives.

Keywords: *epitaphs; cemeteries; the island of Pag; analysis; composition; lexicon*